

Strasburq, 1 iyun 2004-cü il
Rəy 286 / 2004

CDL-AD(2004)016rev
Or. Engl.

AZƏRBAYCANDA SEÇKİ QANUNU VƏ SEŞKİ ADMINİSTRASIYASINA DAİR BİRGƏ RƏYLƏR

Venesiya Komissiyası və ATƏT/DTİHB

**Demokratik Seçkilər Şurasının 8-ci iclasında qəbul olunmuş və Venesiya
Komissiyasının 58-ci plenar sessiyası tərəfindən təsdiq edilmişdir
(Venesiya, 12-13 mart 2004-cü il).**

Riçard Baretin təqdim etdiyi qeydlər əsasında

(Venesiya Komissiyasının eksperti, İrlandiya)

I. Giriş

1. Mandat

1. *Hazırkı rəylər Avropa Şurasının Parlament Assambleyasının (AŞPA) 1320 (2003-cü il) qətnaməsi əsasında tərtib olunmuşdur. Bu rəylər Venesiya Komissiyasının seçki qanunvericiliyi və xüsusilə də üzv ölkələrdə onun tətbiq olunmasında mümkün irəliləyişlərə dair fikirlərin formalaşdırılmasına çağırır. The present recommendations were elaborated following resolution 1320 (2003) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE), which invites the Venice Commission to formulate opinions concerning possible improvements to electoral legislation and practices in particular member states or applicant countries.*

2. *Azərbaycanda 2003-cü il 15 oktyabr prezident seçkilərinə dair AŞPA və ATƏT/DTİHB-nin nəşr etdiyi müşahidə hesabatları və Venesiya Komissiyası və ATƏT/DTİHB tərəfindən hazırlanmış ardıcıl seçki məcəlləsinə dair aparılmış birgə qiymətləndirmələr əsasında Venesiya Komissiyasından seçki qanunvericiliyi və praktikası xülasəsinin hazırlanması xahiş olunmuşdur. Riçard Baret (Venesiya Komissiyasının eksperti, İrlandiya) və ATƏT/DTİHB tərəfindən hazırlanmış bu xülasə Seçki Qanununa düzəlişlər və seçki praktikasına dəyişikliklərin edilməsi üçün bir sıra rəylərin irəli sürülməsi ilə nəticələnmişdir. Təkliflərin əksəriyyəti Corc Nolte (Venesiya Komissiyasının əvəzedici üzvü, Almaniya), Yevgenio Politzi (Venesiya Komissiyasının eksperti, İtaliya), Cou Midlton (ATƏT/DTİHB-nin hüquq eksperti) və Rumen Maleyev (ATƏT/DTİHB-nin seçki eksperti) kimi ekspertlərin təqdim etdiyi qeydlər əsasında hazırlanmış və 2003-cü il 22 oktyabr tarixində ATƏT/DTİHB/Venesiya Komissiyası tərəfindən irəli sürülmüş Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinə dair qəbul olunmuş Birgə Rəyi əks etdirir.*

3. *Beləliklə cənab Baretin layihəsi irad və təkliflər üçün ATƏT/DTİHB-ə, Avropa Şurasının Parlament Assambleyası və Avropa Şurasının Yerli və Regional Təsisatları Konqresinin müxbirlərinə təqdim olunmuşdur.*

4. *Bu rəylər AŞPA və ATƏT/DTİHB-nin hazırladığı əvvəlki müşahidə hesabatları, eləcə də daha ətraflı rəyləri əks etdirən Venesiya Komissiyası və ATƏT/DTİHB-nin hazırladığı əvvəlki birgə qiymətləndirmələrlə yanaşı oxunulmalıdır. Xüsusi diqqəti seçkilərin administrasiyasına yönəltmək zəruri hesab olunur ki, bu da ATƏT/DTİHB, AŞPA, CLRAE və sair beynəlxalq müşahidəçilərin seçkilərə dair müşahidə hesabatlarında göstərilmişdir. Sənəd əvvəlki hesabatlarda olan rəyləri əvəz etmir və lazımi diqqətlə yanaşılmalıdır.*

5. *Rəylər Demokratik Seçkilər Şurasının 8-ci iclasında qəbul olunmuş və Venesiya Komissiyasının 58-ci plenar sessiyası tərəfindən təsdiq edilmişdir (Venesiya, 12-13 mart 2004-cü il).*

2. İstinad sənədləri

6. *Rəylər aşağıdakılara əsaslanır:*

- *Azərbaycanın Seçki Məcəlləsi (tərcüməsi) (CDL(2002)147);*
- *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (CDL(2003)048);*
- *Azərbaycanda 2003-cü il 15 oktyabr prezident seçkilərinə dair Parlament Assambleyasının seçki üzrə müşahidə hesabatı (Doc. 1000327, November 2003), eləcə*

də prezident seçkilərinə dair ATƏT/DTİHB-nin Yekun Hesabatı (Doc. ODIHR.GAL/78/0313 of November 2003);

- *Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinə dair ATƏT/DTİHB/Venesiya Komissiyasının apardıği birgə qiymətləndirmə (CDL-AD(2003)015);*
- *Venesiya Komissiyasının 54-cü plenar sessiyası (Venesiya, 14-15 mart, 2003-cü il) və ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosu (DTİHB) tərəfindən qəbul olunmuş və Avropa Komissiyasının Hüquqi Demokratiya (Venesiya Komissiyası, Avropa Şurası) tərəfindən Azərbaycanın seçki məcəlləsinə düzəlişlər üçün irəli sürülən əsas rəylər (CDL-AD(2003)003);*
- *ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosu (DTİHB) tərəfindən qəbul olunmuş və Avropa Komissiyasının Hüquqi Demokratiya (Venesiya Komissiyası, Avropa Şurası) tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinin düzəlişlər olunmuş versiyası üzrə birgə 2002-cil il 28 noyabr tarixli qiymətləndirilməsi: Venesiya Komissiyasının 58-ci plenar sessiyası tərəfindən təsdiq edilmişdir (Doc. CDL-AD(2002)035);*
- *ATƏT/DTİHB-nin təqdim etdiyi təklif və iradlar, 2 mart 2004-cü ul;*
- *Seçki Prinsipləri daxil olmaqla Venesiya Komissiyası tərəfindən qəbul olunmuş seçki məsələlərində müsbət təcrübə məəcəlləsi (CDL-AD(2002)023rev).*

II. Seçki Məcəlləsinə təklif olunmuş dəyişikliklər

7. Seçki Məcəlləsi hələ də çox mürəkkəb və təkrar məzmununa malikdir. Bu sənədlə tanış olmaq və ya şikayətlə müraciət etmək arzusunda olan istənilən şəxs, namizədlər, siyasi partiyalar, müşahidəçilər və seçki rəsmiləri üçün çətinliklər yaradır. Məcəllə qanunvericiliyin şəffaflığını azaldır və vətəndaşlara qanun haqqında aydın biliyin olması hüququ ilə ziddiyət təşkil edir. Bu xüsusilə ATƏT/DTİHB/Venesiya Komissiyasının birgə qiymətləndirməsinin (Sənəd CDL-AD(2003)015) müəyyən etdiyi namizədlərin qeyd alınması və seçkinin maliyyələşdirilməsində özünü büruzə verir. Lakin sonrakı nümunələr seçki kampaniyasını aparmaq hüququna malik olanların və seçki kampaniyası materialının məzmununa dair məhdudiyətlərin sadalanmasını göstərir.

8. Aşağıdakı rəylər yenidən nəzərə ehtiyacı olan bir sıra şərtlərdən bəhs edir:

1. Seçki Komissiyalarının Tərkibi

9. Seçki Məcəlləsi və keçid şərtlərində göstərilmiş Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK), Seçicilərin Seçki Komissiyaları (SSK) və Dairə Seçki Komissiyalarının (DSK) tərkibi yenidən nəzərdən keçirilməlidir. Komissiyalar bütün əsas seçki iştirakçılarının inamına malik olmalıdırlar. Bu məqsədə nail olmaq üçün onlar hökumətə tərəfli qüvvələr tərəfindən üstünlük təşkil etməməlidirlər. Bunu təmin etmək üçün mövcud şərtlər qənaətbəxş hesab olunmur. Son prezident seçkiləri seçki komissiyalarının kifayət dərəcədə müstəqil fəaliyyət göstərmədiyini nümayiş etdi.

10. Təyinatların açıqlığı və komissiyaların işinin şəffaflığı seçki prosesinin qanuniliyinin yaradılmasında zəruri rol oynayır.

11. Venesiya Komissiyası – ATƏT/DTİHB tərəfindən irəli sürülmüş “layihə modelini” yenidən nəzərdən keçirmək vacibdir.

12. Seçki komissiyalarının tərkibində dair digər vacib aspektlərə diqqət yetirilməlidir:

- i) *Seçki komissiyalarının liderliyi.* Seçki Məcəlləsi seçki komissiyasının rəhbərinə geniş səlahiyyətlər verir. Bununla da, müxtəlif siyasi partiyaları təmsil edən rəhbər şəxsləri təyin etmək arzu olunan hal olardı. Bu tədbir komissiyaların işində inamı artıracaqdır. Aparıcı partiya seçki administrasiyasına rəhbər şəxsləri istisna etməməlidir. Bu hakimiyyət idarələrinin seçki komissiyalarına mustəqillik verməməyinə gətirib çıxarır.
- ii) *Komissiya üzvlərinin namizədliyə irəli sürülməsi və təyin olunması.* Seçki Məcəlləsi bütün komissiya üzvlərinin namizədliyə irəli sürülməsi və təyin olunmasının aydın və şəffaf proseduru təmin etməlidir.
- iii) *Komissiya üzvlərinin vəzifə müddəti.* Məntəqə seçki komissiyasının daimi üzvləri və Dairə Seçki Komissiyasının bütün üzvlərinin yalnız seçkilər müddətində beş illik vəzifə müddətinə malik olması, eləcə də seçicilərin siyahısının illik tərtibi həddən artıq uzun proses kimi görünür və dəyişdirilməlidir. Bu seçkilərin də məsrəflərini azaltmağa yardım edəcəkdir.
- iv) İşğal olunmuş ərazilərdən məcburi köçkünlər və qaçqınlar üçün təşkil olunmuş seçicilərin Dairə Seçki Komissiyasına üzvlüyü üçün qoyulan yaşayış yerinin məhdudluqları (36.2-ci Maddə) süni və yersizdir və düzəlişlərə ehtiyacı vardır.
- v) Daha sonra, komissiyaların qərarları üçdə iki kvorumun və üçdə iki əksəriyyətin olmasını tələb edir. Komissiyaların işinin operativ olması yüksək səviyyədə konsensusun olması zərurətini göstərir.

2. Petisiyaların imzalanması

13. Seçki Məcəlləsi prezident seçkilərində birdən çox namizəd adı ilə seçicilərə petisiyaları imzalamağa yol verməlidir. Belə ki, bu Milli Məclisə seçkilər zamanı müşahidə olunmuşdur.

3. Namizədlərin rədd olunması

14. Namizədlərin qeydiyyatı köklü şəkildə yaxşılaşdırılmalıdır. Seçki Məcəlləsi prezident seçkiləri üçün namizədlərin rədd olunması səbəblərini məhdudlaşdırmalı və aydınlaşdırmalıdır. Narazı şəxslərin məhkəmələrə şikayət ilə müraciət etməsi üçün əsaslı qərarlar təmin edilməlidir. Bu narahatçılıq ATƏT/DTİHB-nin 2003-cü il 15 oktyabr Prezident Seçkiləri ilə bağlı Son Hesabatında qeyd olunmuşdur.

15. Prezident seçkiliyinə olan namizədlərin qeydiyyatı üçün tələb olunan 45,000 dəstək verənin imzasının sayı azaldılmalıdır. 2003-cü il 15 oktyabr Prezident Seçkiləri imzaların sayının müvafiq olmadığını təsdiq etdi. Məsələn, son seçkilər zamanı iki müvafiq surətdə qeydiyyatdan keçmiş namizəd toplanmış imzaların sayından az səs qazanmışdır. Əlavə olaraq, imzaların yoxlanışına xeyli vaxt sərf olunur və sui-istifadə etmə halları olur.

4. Seçki toplantılarının keçirildiyi yer

16. Toplantılar və açıq hava görüşlərini tam tənzimləndirmək məqsədilə Seçki Məcəlləsinin 86-cı bəndinə düzəlişlər edilməlidir. Bütün rəqiblər üçün eyni şərtlər əsasında seçki toplantılarının keçirilməsi üçün yerin təmin edilməsində yerli hakimiyyət orqanlarına tövsiyələr vermək üçün Seçki komissiyasının üzvlərinə konkret səlahiyyətlər verilməlidir. Siyasi toplantıları məhdudlaşdırmaq üçün yerli hakimiyyət orqanlarına verilən məhdudluqsız səlahiyyətlərin qarşısını almaq və seçki müddəti zamanı yığıncaq azadlığını təmin etmək üçün Yığıncaq

Azadlığı haqqında Qanuna düzəlişlər edilməlidir. Bu ATƏT/DTİHB-nin 2003-cü il 12 noyabr tarixli Yekun Hesabatında qeyd olunmuşdur.

5. Kampaniya etmək hüququ

17. “Sərbəst fikir ifadəsi hüququna baxmayaraq” ifadəsi 74.1-cü maddənin əvvəlində göstərilmiş seçki kampaniyası aparmaq hüququna malik şəxs və qrupları təqdim etməlidir. Bu azad fikir ifadəsi hüququnun universal olmasını və göstərilmiş siyahının əlavə, lakin məhdud olmamasına aydınlıq gətirmək məqsədini güdür. Bu qeyd Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinə dair ATƏT/DTİHB-Venesiya Komissiyasının birgə qiymətləndirməsində tam şəkildə izah olunmuşdur (CDL-AD(2003)015, par. 15). Təvsiyə edilir ki, kampaniya aparmaq hüququ olan subyektlərin siyahısına namizədliyə irəli sürülmüş namizədlərin seçicilərin təşəbbüs qruplarını, eləcə də namizədlərin agentləri və səlahiyyətli nümayəndəri əlavə edilsin (Maddə. 74.1).

18. Eyni göstəriciyə əsasən, 88-ci Maddə seçki kampaniyası materialının məzmununa dair göstərilmiş məhdudiyyətlərin siyahısından əvvəl “fikir ifadəsi hüququna malik” birləşməsini daxil etməlidir. Bu daha vacibdir, belə ki, məhdudiyyətlər vətəndaşların şərəf və ləyaqətlərinin təhqir olunmasına aiddir ki bu da həddən artıq ümumi xarakter daşıyır.

6. Maliyyə şərtləri

19. 94 və 85 Maddələrdə göstərilmiş seçkinin maliyyələşdirilməsi şərtləri çox mürəkkəbdir və namizəd və partiyaların üzərinə daha çox yorucu yük qoyur. Bu fikir Seçki Məcəlləsinə dair ATƏT/DTİHB-Venesiya Komissiyasının son birgə qiymətləndirməsində işıqlandırılmışdır. (Sən. CDL-AD(2003)015, par. 18).

7. Azad radio vaxtı

20. Məcəllənin 194-cü maddəsində prezidentliyə namizədlərin azad radio vaxtı və yeri üçün ödəniş etmək borcundan azad etmək üçün 5% həddin yaradılması qeyd olunur. Hədd parlament və bələdiyyə seçkilərində 3% olduğu kimi 3%-ə azaldılmalıdır. (Maddə 161 və Maddə 230). Müvafiq seçicilikdə olan səsli sayı əvəzinə etibarlı səsli sayın 3%-ni toplamaq təvsiyə olunur.

8. Depozitin qaytarılması

21. Seçki Məcəlləsi etibarlı səsli sayın 3%-ni və ya ondan çox səs toplayan namizədlərə könüllü qeydiyyat depozitinin qeyri-şərtsiz qaytarılmasını təmin etməlidir.

9. Müşahidəçilər

22. Avropa Şurasının Parlament Assambleyası (AŞPA) və ATƏT/DTİHB hesabatlarında qeyd olunduğu kimi bir sıra təşkilatların xarici dövlətlərdən maliyyə vəsaiti alması faktı onların müşahidəçi təyin etməsinə əngəl yaratmamalıdır. Bu İctimai İttifaqlar və Birliklər haqqında Qanuna düzəlişlərin edilməsini tələb edəcəkdir.

23. Məcəllə seçki günündən sonra bütün seçki vəzifələri başa çatanaqədək müşahidəçilərin seçki komissiyalarında rolu və daxil olmaq hüququnun olmasını göstərməlidir. Bu son nəticələrin élan olunmasından əvvəl ən vacib günlərdə komissiyaların, xüsusilə də MSK-nın fəaliyyətinin şəffaflığını artıracaqdır.

24. Seçki Məcəlləsində eləcə də fərdi şəxslərin qeydiyyatı üçün sadə prosedurun (DSK səviyyəsində) təmin edilməsi düzəlişi qeyd olunmalıdır.

25. Seçki Məcəlləsi seçki günü konkret DSK-nin işini monitorinq edən partiya və ya namizədlərin müşahidəçiləri üçün seçki rəsmiləri tərəfindən akreditasiyanın olmasını tələb etmir (Maddə 40.16). Bununla belə, son prezident seçkiləri zamanı MSK belə müşahidəçilər, eləcə də fərdi müşahidəçilər üçün mürəkkəb və yorucu qeydiyyat proseduru yaradan təlimat nəşr etdi.

10. Qeydiyyatın ləğv olunma prosedurları

26. Qeydiyyatın ləğv olunma prosedurları bir şəxsin birdən çox seçki məntəqəsində səsverməsi imkanına xüsusilə də seçki günü mürəkkəb müddəasının yoxluğu zaman şərait yaradır. Bu AŞPA-nın 2003-cü il noyabr hesabatında göstərilmişdir. Bu prosedur nəzərə alınmalıdır. Əgər ləğv olunma saxlanılarsa, prosedur məhkəmə qərarı tərəfindən düzəlişlər və əlavələr edilən seçici siyahılarının rəsmi bağlanışından sonra (seçkilərdən 35 gün əvvəl) başlanılmalıdır. Bundan əlavə MnSK deyil, DSK ləğv olunma kardlarının hazırlanmasında cavabdehirlər. Mürəkkəb müddəası Seçki Məcəlləsinin ilkin versiyalarında göstərilmişdir. Bu saxtalaşdırmaya qarşı effektiv tədbir çoxdəfəli səsvermə təhlükəsini azaldan element kimi baxıla bilər. Bu ATƏT/DTİHB- Venesiya Komissiyasının qiymətləndirməsində göstərilmişdir. (CDL-AD(2003)015, par. 42).

11. Etibarsız seçki bülletenləri

27. Maddə 200.3 aydın göstərməlidir ki, seçki bülletenləri dairəsi işarələnmədiyi halda etibarsız sayılmalıdır. (cf. Maddə. 106.3.4 və 167.3).

12. Protokollar

28. Səsvermənin nəticələri haqqında protokollara daxil olacaq məlumatların siyahısının qisaldılması tövsiyə edilir ki bu da protokolun doldurulması və hədd nöqsanlarını sadələşdirər. Maddə 100.2.4 və Maddə 100.2.6 lüzumsuzdur – orada göstərilən məlumatlar Maddə 100.2.5, Maddə 100.2.7 və Maddə 100.2.8. daxil olan məlumatların təkrarıdır.

13. İlkin hesabatlar

29. Məcəllə AŞPA-nın 2003-cü il noyabr tarixli tövsiyələrində göstəriləyi kimi ilkin nəticələrin 24 saat ərzində élan edilməsini təmin etməlidir. Sonuncu təcrübə bunun texniki baxımdan mümkünlüyünü təsdiq etdi. Belə təcrübə hər hansı bir seçki ətrafında gərginliyi azalda və nəticələrə etimadı artırma bilər. Eyni göstəriciyə əsasən, Məcəllə MnSKdan alınan nəticələri dərhal öz internet sahifəsində yayımlamaq üçün MSKya mümkünlük deyil, aydın öhdəliklər təmin etməlidir.

30. MnSK və MSK səviyyəsində hesablama prosedurları üçün hüquqi müddəalar əvvəlki qanunvericiliklə müqayisədə təkmilləndirilsədə, DSK protokollarının və onların kompyuterləşdirilmiş hesablamalarının alınmasında əlavə araşdırmalar tələb olunur. Mühüm seçki mərhələsi zamanı ciddi pozuntuları və qeyri müvafiq təcrübələrin məruzələri məhdudlaşdırmaq məqsədilə prosesin şəffaflığı artırılmalıdır.

14. Konstitusiya Məhkəməsinə İstiqamət

31. MSK prezident seçkilərinin nəticələrinin Konstitusiya Məhkəməsinə göndərilməsi üçün təyin olunan 14 gün müddəti azaldılmalıdır ki, məhkəmə funksiyalarını Konstitusiyanın 102 Maddəsində göstərilən 14 gün müddətindən əvvəl icra etsin. Məcəllə və Konstitusiya Məhkəməsi arasında baş verən bu qeyri kafi toqquşma 2003-cü il Prezident seçkilərinə dair ATƏT/DTİHB Yekun Hesabatında vurğulanmışdır.

32. 2002-ci il konstitusional dəyişikliklər tərəfindən irəli sürülən vətəndaşların Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmək hüququnu güvvəyə mindirmək məqsədi daşıyan Konstitusiya Məhkəməsi Qanununa uzun müddət təxirə salınan yeniliklər tezliklə Milli Məclis tərəfindən güvvəyə mindirilməlidir.

15. Şikayətlər və müraciətlər

33. Şikayət proseduru şikayətin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunub olunmamasından asılı olmayaraq işin məhkəməyə sürətli və birbaşa daxil olmasına imkan verməlidir. Bu seçki hüququnu müdafiə etmək üçün effektiv vasitə təmin etməlidir. Cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna və oluna bilməyən şikayətlər arasında olan fərq şikayətlərin təqdim olunmasını üçün təyin olunan vaxtın bu dərəcədə qısa olduğu bir vaxtda yerin seçilməsi qəbul edilməzdir. Şikayətin fayllaşdırılması bütün qərarlarda universal olmaq hüququnu aydınlaşdırmaq və üç günlük vaxt məhdudiyyəti uzadılmaması üçün Maddə 112.1 yenidən yazılmalıdır. Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin yekun yekdil qiymətləndirilməsində (CDL-AD(2003)015, par. 54) təklif olduğu kimi, ilkin müraciət seçki komissiyasına edilə bilər.

34. Prezident Seçkilərinə dair ATƏT/DTİHB yekun Hesabatı Baş Prokurorluq tərəfindən seçki ilə bağlı məsələlərin məqsədyönlü istintaqını tələb edərək Məcəlləyə düzəlişlərin edilməsinin zərurliyini vurğuladı.

16. Nəticənin Etibarsız Olmasının Elan Olunması

35. Son prezident seçkisindən sonra geniş miqyasda élan olunmuş nəticələrin ləğvi əsaslı tərzdə və şəffaf prosesin ardınca edilməlidir. Belə ki bu proses seçicilərin səslerini səmərəli surətdə ləğv edə bilər. Etibarsızlığa gətirib çıxaran açıq və əsaslı proses məhz seçki hüququnu müdafiə, pozuntular üçün məsuliyyəti müəyyən və gələcək seçkilər üçün nəticələr təmin edə bilər. ATƏT/DTİHB- Venesiya Komissiyasının birgə qiymətləndirilməsində göstəriləndiyi kimi (CDL-AD(2003)015, par.48), əgər qanun pozuntuları sayəsində seçkinin nəticələri müvafiq dairələrin 40%-də etibarsız élan olunursa, seçkinin nəticələrini qəbul etmək çətin olur.

36. Qiymətləndirmədə həmçinin göstərilmişdir ki, sanksiyalar edilmiş nöqsanlar, çətinliklər və ya pozuntularla münasibətdə proporsional xarakter daşmalıdır. Məsələn, əgər seçici seçici siyahısına imza atmağı unutmuşsa, seçki məntəqəsində toplanmış bütün səsələrin etibarsız élan olunması çox mübahisəli hal sayılır (Maddə 106.2). Bu nəticə çox kəskin və proporsionallıq prinsipinə əməl etmir.

17. Seçki heyətinin sıxışdırılması

37. Seçki heyətinin sıxışdırılması və hədə qorxuya məruz qalması əleyhinə güclü sanksiyaların olması zəruridir. Xüsusilə diqqət belə bir fərziyyəyə yönəldilməlidir ki, seçki prosesinə cəlb olunmuş rəsmilərin Seçki Günündən əvvəl və ya sonra dövlət xidmətindən xaric edilirsə, bu ona

əsas verir ki, işdən xaric olma bu rəsmilərin seçki zamanı etdiyi davranışdan irəli gəlir ki, dövlət rəsmiləri bunun əksinə olmasını sübut etməli olsunlar. Son prezident seçkilərindən sonra bu problemin miqyası ATƏT/DTİHB-nin 2003-cü il noyabr tarixli son hesabatında öz əksini tapmışdır.

Referendumun nəticələri

38. Referendumun etibarlı hesab olunması üçün 25%-lik nəticə tələbi çox aşağıdır və artırılmalıdır.

III. Praktikada dəyişikliklər

39. Hökumət dairələri mümkün qədər qısa müddətdə icraçı şəxslərin seçki müddətində fəaliyyətinin əhatə edilməsini daxil etməklə tarazlı şəkildə hesabat vermə ilə Dövlət Televiziyasının müstəqil ictimai xidmət kanalına çevrilməsinə doğru addımlar atmalıdır. (ATƏT/DTİHB-nin Prezident Seçkilərinə dair Yekun Hesabatı)

40. MSK mandatına daha geniş nəzər salmalı və xüsusilə Seçki Məcəlləsinin 17.4-cü Maddəsinin icra edilməsini təmin etməlidir. Bu maddəyə əsasən seçki komissiyalarının şəxslərin sərəhşətləri çərçivəsində qərarları və fəaliyyətləri dövlət qurumları və bələdiyyələr üçün məcburidir. Bu müddəə MSK-a Seçki Məcəlləsinin bütün elementlərinin düzgün icrasını təmin etmək üçün Dövlət orqanları ilə müvafiq əməkdaşlıq etmək imkanı yaradır.

41. MSK Təlimat və Qaydaları aydın, sadə, izahlı və Məcəlləyə uyğun olmalıdır. Onlar Seçki Məcəlləsinin müddələrinin təkrarı olmamalıdır.

42. Təffərrüatlı MSK təlimatları səsli qeydiyyat alınması, irəlidə gələn seçkilər üçün seçici siyahılarının hazırlanması, MSK-nın internet sahifəsində seçkilərin nəticələrinin hesablanması və çap etdirilməsi üçün Dövlət Avtomatlaşdırılmış Məlumat Sistemini tənzimləmək üçün lazımlıdır.

43. Seçki zamanı (seçki kampaniyasına başlamazdan əvvəl) MSK mətbuat vasitəsilə kampaniyanın kəmirilməsi mandati ilə peşəkar və qeyri partizan tərkibli müstəqil mətbuat şurası yaratmalıdır. (Prezident Seçkilərinə dair ATƏT/DTİHB Yekun Hesabatı)

44. Ölkə boyu ən yaxşı təcrübələrə təminat vermək üçün DSK və MnSK üzvləri üçün trening keçirilməlidir.

45. Seçki komissiyasının bütün qərarları narazı şəxslərin rəsmi şikayət etdikləri halda aydın və əsaslı olmalıdır.

46. AŞPAnın 2003-cü il hesabatında təklif olunduğu kimi müşahidəçilərlə əməkdaşlıq edilməli və xüsusilə, rəsmilər tərəfindən müşahidəçilərin seçki məntəqəsinin yalnız bir yerində dayanmaları haqqında göstərişlər verilməməlidir.

47. Bütün seçki protokolları çap olunub xüsusi vaxt məhdudiyəti ilə ictimai yerlərdə vurulmalıdır.

48. Seçki komissiyaları seçkilərdən sonrakı müddət ərzində bütün proses bitənə qədər müşahidəçilərə, məbuata və mümkün şikayətçilərə yardımçı olmalıdır.

49. İcraedici Komitələrin (yerli hökümət) seçki prosesinə və birbaşa seçki komissiyasının işinə müdaxilə etmədiklərinə zəmanət verən təhlükəsizlik qaydaları tətbiq olunmalıdır.